

Karlheinz Stockhausen (1928-2007)

Ο καλλιτέχνης θεωρήθηκε εδώ και καιρό πως αντανakλούσε το πνεύμα της εποχής του. Νομίζω ότι πάντα υπήρχαν διάφοροι τύποι καλλιτεχνών: εκείνοι που ήταν κυρίως καθρέπτες της εποχής τους, και μετά κάποιοι άλλοι λιγιστοί που είχαν μία διορατική δύναμη, οι μάντιες όπως τους έλεγαν οι Έλληνες: εκείνοι που ήταν ικανοί να αναγγείλουν το επόμενο βήμα στην ανάπτυξη της ανθρωπότητας, αφουγκράζοντας πραγματικά το μέλλον, και μέσα από το έργο τους ετοιμάζουν τους ανθρώπους για αυτό που επρόκειτο να έρθει. Ελάχιστοι μόνο καλλιτέχνες σε κάθε εποχή είχαν αυτό το ταλέντο. (Karlheinz Stockhausen)^[i]

Ο θάνατος του Καρλχάιντς Στοκχάουζεν (Karlheinz Stockhausen), στις 5 Δεκεμβρίου του 2007 στην πόλη Kürten της Γερμανίας, προκάλεσε σχεδόν ομοφωνία: έφυγε ένας από τους πρωταγωνιστές της μουσικής σκηνής του 20ου αιώνα. Ακόμη και όσοι δεν εμβάθυναν ή δεν εκτίμησαν ποτέ τη μουσική του αναγνώρισαν το μέγεθός του. Μαζί με τους Berio, Boulez, Feldman, Ligeti, Nono και Ξενάκη, ο Στοκχάουζεν ανήκε στη γενιά των πρωτοπόρων συνθετών που γεννήθηκαν στη δεκαετία του '20 και αποτέλεσαν ανεξάρτητες φωνές σημαίνουσας μουσικής πορείας. Υπέγραψε την πατρότητα 350 και πλέον έργων, διακρίθηκε στη σύνθεση ηλεκτρονικής μουσικής, και πρωτοπόρησε στη χρήση της σειραϊκής τεχνικής. Η μουσική του είναι απόρροια συγκερασμού ποικίλων τεχνικών, αναζητήσεων, και στόχων. Η επιρροή που άσκησε ο Στοκχάουζεν σε μουσικούς διαφορετικών κατευθύνσεων κατά τη διάρκεια της ζωής του (Miles Davis, Björk, Pink Floyd, Frank Zappa) ήταν αξιοσημείωτη, ενώ αίσθηση προκάλεσε η φωτογραφία του στο εξώφυλλο του άλμπουμ *Sgt Pepper's Lonely Hearts Club Band* (1967) των Beatles μαζί με άλλους επώνυμους, όπως τον Άλμπερτ Αϊνστάιν, τον Καρλ Μαρξ, τον Όσκαρ Ουάιλντ, τον Μπομπ Ντύλαν.

Ο Στοκχάουζεν γεννήθηκε στη πόλη Mödrath κοντά στην Κολωνία στις 22 Αυγούστου 1928^[ii]. Η μουσική του παιδεία θα ξεκινήσει 7 χρόνια αργότερα με μαθήματα πιάνου από τον οργανίστα Franz-Josef Kloth στην πόλη Altenberg και θα συνεχίσει με μαθήματα όμποε και βιολιού. Λίγο μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, το 1947, θα σπουδάσει μουσική παιδαγωγική στη Musikhochschule της Κολωνίας και παράλληλα φιλολογία, φιλοσοφία και μουσικολογία στο πανεπιστήμιο της ίδιας πόλης. Την περίοδο εκείνη θα παρακολουθήσει και μαθήματα σύνθεσης με τον Frank Martin. Οι αρχικές δραστηριότητες του Στοκχάουζεν σίγουρα δεν πρόδωσαν τη μετέπειτα επαγγελματική του πορεία. Η ενασχόληση του αρχικά με τη μουσική (δούλεψε ως πιανίστας σε διάφορα μπαρ) είχε βιοποριστικό μόνο χαρακτήρα. Την εποχή εκείνη έδειχνε ένθερμο ενδιαφέρον για τη λογοτεχνία και κυρίως για τα κείμενα των Σαίξπηρ και Έσσε. Χωρίς να περιοριστεί μόνο στο ρόλο του μελετητή προχώρησε ο ίδιος στη συγγραφή ποιημάτων, λογοτεχνικών κειμένων, και ενός θεατρικού έργου με τον τίτλο *Die Liebe der Anderen*^[iii].

Το 1952 ο Στοκχάουζεν βρίσκεται στο Παρίσι όπου παρακολουθεί μαθήματα μουσικής ανάλυσης στην τάξη του Olivier Messiaen. Ο γάλλος συνθέτης θυμάται για τον νεαρό μαθητή του:

Γνώρισα τον Στοκχάουζεν το 1952. Ήταν ακόμη αρκετά νέος, ούτε καν 25 χρονών. Ήταν την εποχή

που από καθηγητής αρμονίας στο ωδείο του Παρισιού βρέθηκα να κάνω ανάλυση σε μία τάξη που δημιουργήθηκε ειδικά για μένα [...] Όταν ήρθε σε μένα, όχι απλώς ήμουν εντελώς απασχολημένος με τις φόρμες φούγκα και σονάτα αλλά είχα αποφασίσει να μην έχω μαθητές[...] Του φέρθηκα ωραία και με τον μεγαλύτερο δυνατό σεβασμό, μιας που ήμουν βέβαιος ότι είχα να κάνω με μία ιδιοφυΐα που είχε οδηγηθεί στο σωστό δρόμο. [\[iv\]](#)

Η γνωριμία με τον Messiaen, και κυρίως με το σπουδαίο του έργο *Mode de Valeurs et d'intensités* (1949), ήταν καταλυτική για το νεαρό Στοκχάουζεν που τότε έκανε τα πρώτα του βήματα ως συνθέτης. Σημαντική ήταν επίσης και η συνάντησή του με τον Boulez την ίδια περίοδο. Η διαμονή του Στοκχάουζεν στο Παρίσι, όπως και για πολλούς άλλους ανερχόμενους συνθέτες την εποχή εκείνη, αποτέλεσε μια γόνιμη περίοδο καλλιτεχνικής αναζήτησης και δημιουργίας.

Ο Stockhausen και ο Cage

Αφουγκράστηκε τις νέες μουσικές τάσεις (σειραϊσμό, *musique concrète*) και πειραματίστηκε με διαφορετικές τεχνικές χωρίς να αργήσει να χαράξει τη δική του πορεία. Το 1954 συναντήθηκε με τον αμερικανό συνθέτη John Cage.

Αποτέλεσμα αυτής της γνωριμίας σε μουσικό επίπεδο ήταν η σύνθεση *Klavierstück XI* (1957) [\[v\]](#). Σε αυτό το έργο ο Στοκχάουζεν έκανε χρήση της αλεατορικής τεχνικής αποσπώντας επικριτικά σχόλια από τους αδιάλλακτους υποστηρικτές του σειραϊσμού. Η επωνυμία του όμως είχε πλέον εδραιωθεί όχι μόνο ως συνθέτη αλλά και ως δάσκαλου στα περίφημα θερινά σεμινάρια του Darmstadt για τη σύγχρονη μουσική όπου συμμετείχε πρωταγωνιστικά και για αρκετά χρόνια.

Από τα τέλη της δεκαετίας του '50 ο Στοκχάουζεν ταξιδεύει εκτενώς και εκτός Ευρώπης. Πραγματοποιεί εκπαιδευτικά ταξίδια στις Ηνωμένες Πολιτείες ενώ το 1966, κατόπιν αλληπάλληλων προσκλήσεων από το Τόκιο, θα αναχωρήσει για την Ιαπωνία. Για το ταξίδι του αυτό θυμάται:

Η άφιξη μου στην Ιαπωνία άλλαξε τόσο πολύ τη ζωή μου που ένιωσα όπως κάποιος που αφήνει την επαρχία για να έρθει σε μία μεγαλούπολη[...] Δεν είχα απλώς να αντιμετωπίσω μια ξένη γλώσσα, φαγητό, νερό, αέρα και τη σύγχυση της κατάφασης και της άρνησης, αλλά επίσης και μία εντελώς διαφορετική τεχνική εγκατάσταση στο στούντιο – ένα όραμα ήρθε πάλι και πάλι. Ήταν αυτό που ζητούσα: ένα όραμα ήχων, νέων τεχνικών διεργασιών, φορμαλιστικών σχέσεων, εικόνες μουσικής, ανθρώπινες σχέσεις κτλ. [\[vii\]](#)

Η εμπειρία που είχε ο Στοκχάουζεν από τον κόσμο της Ανατολής εμπλουτίστηκε και με διάφορα άλλα ταξίδια στο Χονγκ Κονγκ, στην Τεχεράνη, στη Βηρυτό, στο Νέο Δελχί, στην Κωνσταντινούπολη. Στη μετέπειτα περίοδο και συγκεκριμένα τα έτη 1971-7 δίδαξε στη Musikhochschule της Κολωνίας έχοντας για σπουδαστές ανερχόμενα ονόματα όπως τον Wolfgang Rihm και τον Klarenz Barlow [\[viii\]](#). Τη δεκαετία αυτή ασχολείται με μεταφυσικά θέματα, αρχίζει την όπερα *Licht* – τη μεγαλύτερη στην ιστορία της μουσικής – διακόπτει την πολύχρονη συνεργασία του με τον εκδοτικό οίκο Universal-Edition δημιουργώντας έναν δικό του (Stockhausen-Verlag) – και καταθέτει, προκαλώντας έκπληξη,

το έργο *Mantra* (1970) που ξεχωρίζει για τη συμβατική σημειογραφία του.

Το 2001, λίγες μέρες μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στους δίδυμους πύργους στη Νέα Υόρκη, ο Στοκχάουζεν δήλωσε προκλητικά σε μία συνέντευξη πως 'αυτό που συνέβη ήταν το μεγαλύτερο έργο τέχνης' για να διευκρινίσει αργότερα πως τα λόγια του παρερμηνεύτηκαν [\[viii\]](#). Στη μακρόχρονη καλλιτεχνική του πορεία έγινε αποδέκτης πολλών βραβείων ανάμεσα τους η γαλλική διάκριση *Commandeur de l'Ordre des Arts et des Lettres* (1985), το μουσικό βραβείο *Siemens* (1986), καθώς και τιμητικά διδακτορικά από τα πανεπιστήμια *Frei Universität* του Βερολίνου (1996) και *Queens* του Μπέλφαστ (2004). Η διαθήκη που μας άφησε ο Στοκχάουζεν δεν περιορίζεται μόνο στις συνθέσεις του, αλλά περιλαμβάνει και σειρά άρθρων –αναλύσεις έργων και θεωρίες σύνθεσης– που άρχισε να δημοσιεύει στο ξεκίνημα της καριέρας του υπηρετώντας έτσι με διαφορετικό τρόπο τις ιδέες του. Πρωταγωνιστική παρουσία σε αυτή τη συλλογή δοκιμίων είχε το άρθρο του '...wie die Zeit vergeht...' (*Die Reihe*, 1957) .

Ο Stockhausen το 1969

Επιλογή από τα σημαντικότερα έργα του Στοκχάουζεν

Kreuzspiel (1951) 🎧 : Από τα εναρκτήρια σημαντικά έργα του Στοκχάουζεν. Η αρχική του ενορχήστρωση αφορούσε όμποε, κλαρινέτο, πιάνο και κρουστά. Αργότερα ο συνθέτης αναθεώρησε την πρώτη εκδοχή, ενώ δήλωσε πως το έργο αυτό γράφτηκε κάτω από το βάρος του *Mode de Valeurs et d'intensités* του Messiaen και τη σονάτα για δύο πιάνο του Goeyvaerts [\[ix\]](#). Η τεχνική του *Kreuzspiel* είναι δείγμα ολικού σειραϊσμού που έχει εφαρμογή στους τόνους, στη διάρκεια και στην ένταση του ήχου. Πρωτοπαίχτηκε στο Darmstadt το 1952 και αρχικά γνώρισε έντονη αποδοκιμασία.

Gesang der Jüngliche (1956) 🎧 : Ένα ακόμη έργο του νεαρού Στοκχάουζεν που θα σηματοδοτήσει την ανερχόμενη πορεία του ως συνθέτη. Στο έργο αυτό 'ντύνει' με ηλεκτρονικούς ήχους ένα κείμενο παρμένο από την Αγία Γραφή (Τρεις Παιδες εν Καμίνω) χωρίς όμως να αποσκοπεί πάντα στην κατανόηση του από τον ακροατή. Η avant-garde αυτή προσέγγιση σε σχέση με το θρησκευτικό κείμενο προκάλεσε αντιπαράθεση όπως σημειώνει ο Toop [\[x\]](#). Σε αυτή τη σύνθεση ο Στοκχάουζεν επιχειρεί να αποδώσει μία νέα ηχητική εμπειρία συνδυάζοντας την ηχογραφημένη φωνή ενός αγοριού με ηλεκτρονικούς ήχους και ηχεία στο χώρο, έτσι ώστε η κίνηση του ήχου να διανέμεται από διαφορετική πηγή κάθε φορά.

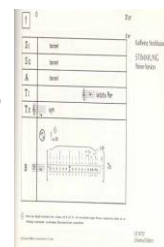
Gruppen (1957) : Οι περισσότεροι μελετητές της μουσικής του Στοκχόουζεν συγκλίνουν στην άποψη πως το έργο αυτό είναι η καλύτερη δημιουργία του καθώς και έργο αναφοράς για την πρωτοποριακή μουσική σχολή του 20ου αιώνα. Είναι γραμμένο για τρεις ανεξάρτητες ορχήστρες που μετρούν 109 μουσικούς στο σύνολο και τρεις αρχιμουσικούς. Ο συνθέτης στοχεύει στη δημιουργία ηχητικών 'ομάδων' (Gruppen) που κινούνται είτε σε μορφή διαλόγου ή ταυτόχρονα. Για άλλη μια φορά η σκέψη για χωροθετική μουσική (spatial music) έρχεται στο προσκήνιο με εντυπωσιακά αποτελέσματα.

Kontakte (1960) : Η σύνθεση αυτή υπάρχει σε δύο εκδοχές: μία ηλεκτρονική και μία δεύτερη για πιάνο, κρουστά, και ηλεκτρονικούς ήχους. Σε αυτό το έργο η ιδέα της χωροθετικής μουσικής επιτυγχάνεται με την παρουσία ηχείων που περιστοιχίζουν τους ακροατές και τη χρήση ενός περιστρεφόμενου τραπεζιού. Ο τίτλος όπως αναφέρει ο συνθέτης δηλώνει τις 'επαφές' μεταξύ ηλεκτρονικής και ενόργανης μουσικής [\[xii\]](#).

Momente (1962) : Το έργο αυτό — για σοπράνο, 4 χορωδίες και 13 μουσικούς — αναφέρεται σε τρεις μεγάλες ηχητικές ομάδες, τις Moment-Gruppen, που χαρακτηρίζουν και τη δομή του. Η πρώτη, η 'K-Momente' από τη λέξη 'Klang' (ήχος), αναφέρεται στο ηχόχρωμα, στην ομοφωνία, στις ανδρικές φωνές. Η δεύτερη, 'M-Momente' από τη λέξη 'Melodie' (μελωδία), αναφέρεται στη μονοφωνία, την ετεροφωνία, και στη φωνή της σοπράνο. Η τρίτη, 'D-Momente' από τη λέξη 'Dauern' (διάρκεια), αφορά τις γυναικείες φωνές και την πολυφωνία. Η σύνδεση αυτών των μερών επιτυγχάνεται με τις 'I-Momente' που χρησιμεύουν σαν γέφυρες μεταξύ της μουσικής τάξης και της αταξίας του κοινού [\[xii\]](#).

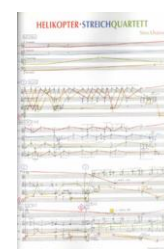
Stimmung (1968) : Σύνθεση για 6 φωνές και αντίστοιχο αριθμό μικροφώνων. Οι τραγουδιστές αναπαράγουν για εβδομήντα λεπτά περίπου τους αρμονικούς του χαμηλού Σι ύψωση χωρίς την παρουσία συντονιστή. Το αποτέλεσμα είναι ένα ηχητικό παραλήρημα. Ο Macconie παρατηρεί πολύ σωστά πως αυτό το στυλ τραγουδιού απαιτεί άρτιο συντονισμό και στην ουσία είναι μια επιστροφή στο 'προ-οπερατικό φωνητικό στυλ' [\[xiii\]](#). Το έργο αυτό αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τους συνθέτες της φασματικής (spectral) μουσικής στη δεκαετία του '70 όπως τον Murail και τον Grisey.

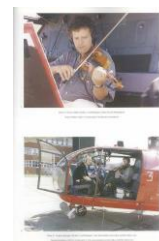
Mantra (1970) : Ο μελετητής του Στοκχόουζεν Robin Macconie ξεκινά αφοριστικά την ανάλυσή του για το έργο αυτό: 'η Mantra είναι ένα αριστούργημα' [\[xiv\]](#). Στη σύνθεση αυτή για 2 πιανίστες (ring-modulated pianos), ο Στοκχόουζεν παρεκκλίνει από τον χαρακτήρα των προγενέστερων έργων του χρησιμοποιώντας συμβατική σημειογραφία και γράφοντας την πρώτη *Formelkomposition*. Στο πρόγραμμα του Mantra ο συνθέτης παρέθεσε ένα εκτενές απόσπασμα από το βιβλίο του Satprem για τον Aurobindo, Ινδός φιλόσοφο και ποιητή [\[xv\]](#), επιβεβαιώνοντας τον δεσπόζοντα ρόλο που διαδραμάτισε στις συνθέσεις του η πνευματικότητα και ο μυστικισμός. Ο τίτλος παραπέμπει στην επαναλαμβανόμενη λέξη ή φράση που χρησιμοποιείται στον Βουδισμό για αυτοσυγκέντρωση.

Licht (1977-2003) : Κύκλος όπερας, ο μεγαλύτερος στην ιστορία της μουσικής, με υπότιτλο 'Οι Εφτά Μέρες της Εβδομάδας'. Η κάθε μέρα έχει τους δικούς της συμβολισμούς και ορισμένα μελωδικά μοτίβα. Αν και ο Στοκχόουζεν ξεκίνησε τον κύκλο από την Πέμπτη δεν υπάρχει ουσιαστικά αρχή και τέλος σε αυτή τη σύνθεση. Στη μέρα Τετάρτη περιλαμβάνεται το κουαρτέτο για έγχορδα και ελικόπτερα, από τα πιο εκκεντρικά έργα του 20ου αιώνα. Ο παραλληλισμός με το έργο του Wagner και συγκεκριμένα με το *Der Ring des Nibelungen* ήταν αναπόφευκτος, αν και ο Toop αντιπροτείνει τον *Parsifal* ('θρησκευτική τελετή επί σκηνής') ως καταλληλότερο παράδειγμα σύγκρισης με τον κύκλο *Licht* [\[xvi\]](#). Ο Στοκχόουζεν αναφέρει σχετικά με το έργο αυτό:

Η λέξη 'φως' (Licht) προέκυψε σχετικά γρήγορα μιας που έχει χρησιμοποιηθεί κατ'επανάληψη από τους σπουδαίους δασκάλους μας – είτε από τον Χριστό είτε από τον Aurobindo, είτε μέσα στη θρησκευτική ή κοσμική σφαίρα ή την αφηρημένη φιλοσοφία. Κάποιος λέει 'είμαι το φως' ή 'ο Θεός είναι το φως'[...]. Το φως είναι το ίδιο το πνεύμα[...] αυτή είναι η σημασία της λέξης και δεν μπορεί να αντικατασταθεί από άλλη για τον τίτλο του έργου μου. [\[xvii\]](#)

Η διάρκεια του *Licht* ξεπερνά τις 25 ώρες.

Έγραψαν για τον Στοκχάουζεν

Υπάρχει μία εμφανής αντίφαση σε αυτά που λέει ο Στοκχάουζεν και στη μουσική που συνθέτει, στην πολυπλοκότητα των ιδεών του και στην απλότητα της μουσικής του, στην οικουμενικότητα του και στον εγωκεντρισμό του, στην εικονοκλασία του και στην ανάγκη του να ανήκει στην παράδοση. Η αντίθεση αυτή είναι ίσως ανεπίλυτη. Μπορεί να είναι το προϊόν ενός εντυπωσιακού μαγνητισμού που ο Στοκχάουζεν έχει ασκήσει στη μουσική του δεύτερου μισού του 20ου αιώνα'.

(Norman Lebrecht, *The Companion to 20th Century Music*. London: Simon and Schuster, 1992).

Η διανοητική και σωματική διέγερση που προκάλεσαν τα πρώτα του έργα υποχώρησε στα τέλη της δεκαετίας του '60, όταν αφοσιώθηκε κατά ένα μεγάλο μέρος στην ερμηνεία ημιαυτοσχέδιας μουσικής από συγκεκριμένους εκτελεστές [...] Ήδη από τα είκοσι του χρόνια δεν αμφέβαλλε ποτέ ότι ήταν ένας σπουδαίος συνθέτης, και αυτή η πεποίθηση καθοδήγησε όλα τα βήματά του[...] Αλλά στο τέλος έμεινε μόνος.

(Paul Griffiths, *The New York Times*, 8 Δεκεμβρίου 2007)

Ένα πράγμα που είχε ο Στοκχάουζεν περισσότερο από οποιονδήποτε συνθέτη του 20ου και 21ου αιώνα ήταν η ακλόνητη αυτοπεποίθησή του. Ήταν το ίδιο ειλικρινής και αφοσιωμένος στην κοσμολογία της Συρίας στις δεκαετίες του '80 και '90 όσο ήταν στον σειραϊσμό στη δεκαετία του '50'.

(Tom Service, *The Guardian*, 13 Δεκεμβρίου 2007).

Η κινητήρια δύναμη που υπήρξε με συνέπεια πίσω από τα έργα του Στοκχάουζεν ήταν η θρησκευτική πίστη (αρχικά Καθολικισμός) και το πάθος για νεωτερικότητα. Αν το δούμε επιφανειακά, αυτά τα δύο δεν ταιριάζουν. Όμως από την αρχή, η αναζήτηση του Στοκχάουζεν για 'αυτό που ακόμη δεν έχει ακουστεί' είχε μια θρησκευτική υποκίνηση.

(Richard Toop *New Grove*, online έκδοση. Πρόσβαση στις 13 Μαρτίου 2008)

Σημειώσεις

[\[i\]](#) Karlheinz Stockhausen, *Stockhausen on Music* (London: M. Boyars 1989), 31.

[\[ii\]](#) Όλα τα βιογραφικά στοιχεία για τον Στοκχάουζεν που περιλαμβάνονται στο παρόν κείμενο προέρχονται από τη βιογραφία του Michael Kurtz και το λήμμα για τον συνθέτη από τον Richard Toop στην ηλεκτρονική έκδοση του *New Grove* (2001).

[\[iii\]](#) Michael Kurtz, *STOCKHAUSEN A biography*. Μετάφραση Richard Toop (London: Faber & Faber, 1992), 24.

[\[iv\]](#) Kurtz *STOCKHAUSEN A biography*, 49.

[\[v\]](#) Ο Kurtz αναφέρει ότι ο Στοκχάουζεν περιέγραψε τον εαυτό του σε ένα σεμινάριο ως τον αντίποδα του Cage. Βλ. Kurtz *STOCKHAUSEN A biography*, 98.

- [vi] Kurtz *STOCKHAUSEN A biography*, 141.
- [vii] Richard Toop: 'Stockhausen, Karlheinz', Grove Music Online ed. L. Macy (Πρόσβαση στις 2 Μαρτίου 2008), <http://www.grovemusic.com>
- [viii] <http://news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/7133571.stm> (Πρόσβαση στις 4 Μαρτίου 2008)
- [ix] Robin Maconie, *The works of Karlheinz Stockhausen*. (London: Oxford University Press, 1976), 26.
- [x] <http://news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/7133571.stm> (Πρόσβαση στις 9 Μαρτίου 2008).
- [xi] Karl H. Wörner *Stockhausen – Life and Works*. Μετάφραση Bill Hopkins (London: Faber & Faber, 1973), 46.
- [xii] Maconie, *The works of Karlheinz Stockhausen*, 167.
- [xiii] Maconie, ό.π., 239.
- [xiv] Maconie, ό.π., 284.
- [xv] Kurtz *STOCKHAUSEN A biography*, 185.
- [xvi] Richard Toop: 'Stockhausen, Karlheinz', Grove Music Online ed. L. Macy (Πρόσβαση στις 9 Μαρτίου 2008), <http://www.grovemusic.com>
- [xvii] Karlheinz Stockhausen *Towards a Cosmic Music*. Μετάφραση Tim Neveill (London: Element Books, 1989), 85.

Ευαγγελία Βαγκοπούλου

(Συγγραφή - επιλογή κειμένων και μετάφραση από τα αγγλικά)
Μάρτιος 2008

Ιστοσελίδες

<http://www.stockhausen.org>

Επίσημη ιστοσελίδα για τον Στοκχάουζεν

<http://news.bbc.co.uk/1/hi/entertainment/7133571.stm>

'Άρθρο για τον συνθέτη από την ηλεκτρονική σελίδα του BBC με αφορμή τον θάνατό του.

<http://home.swipnet.se/sonoloco6/Bjork/bjorkfr.html>

Συνέντευξη του Στοκχάουζεν στην Ισλανδή τραγουδίστρια Björk

Επιλογή Αρθρογραφίας

- ▣ **Backus, John**. *Die Reihe—A Scientific Evaluation*. *Perspectives of New Music* 1, no.1, (1962):160–71
- ▣ **Bergstein, Barry**. *Miles Davis and Karlheinz Stockhausen: A Reciprocal Relationship*. *The Musical Quarterly* 76, no. 4. (1992): 502–25
- ▣ **Bruno, Pascal**. *Donnerstag aus Licht: A New Myth, or Simply an Updating of a Knowledge?**Perspectives of New Music* 37, no. 1 (1999): 133–56
- ▣ **Davies, Hugh**. *Working with Stockhausen*. *The Composer* no. 27 (1968):8–11
- ▣ **Decroupet, Pascal**, and **Elena Ungeheuer**. *Through the Sensory Looking-Glass: The Aesthetic and Serial Foundations of Gesang der Jünglinge*. *Perspectives of New Music* 36, no. 1 (1998): 97–142
- ▣ **Felder, David**. *An Interview with Karlheinz Stockhausen*. *Perspectives of New Music* 16, no. 1 (1977): 85–101
- ▣ **Hopkins, Bill**. *Stockhausen and Others*. *Tempo* no. 98 (1972):32–34
- ▣ **Kramer, Jonathan**. *Karlheinz in California*. *Perspectives of New Music* 36, no. 1 (1998): 247-61
- ▣ **Maconie, Robin**. *Message from the light: Goethe, Stockhausen and the new enlightenment*.*Tempo* Vol. 58 (2004): 2-8
- ▣ **Morgan, Robert**. *Stockhausen's Writings on Music*. *Musical Quarterly* 61, no. 1 (1975): 1–16

Επιλογή Βιβλιογραφίας

- ▣ **Cott, Jonathan.** *Stockhausen: Conversations with the Composer.* New York: Simon and Schuster, 1973
- ▣ **Frisius, Rudolf.** *Karlheinz Stockhausen I: Einführung in das Gesamtwerk; Gespräche mit Karlheinz Stockhausen.* Mainz: Schott Musik International, 1996
- ▣ **Harvey, Jonathan.** *The Music of Stockhausen: An Introduction.* Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1975
- ▣ **Kurtz, Michael.** *Stockhausen: A Biography* London: Faber and Faber, 1992
- ▣ **Maconie, Robin.** *The Works of Karlheinz Stockhausen.* London, New York, Toronto: Oxford University Press, 1990
- ▣ **Stockhausen, Karlheinz.** *Stockhausen on Music: Lectures and Interviews.* London and New York: Marion Boyars, 1989
- ▣ **Stockhausen, Karlheinz.** *Towards a Cosmic Music.* Μετάφραση Tim Nevill. London: Element Books, 1989
- ▣ **Toop, Richard.** *Karlheinz Stockhausen.* The New Grove Dictionary of Music and Musicians ed. S. Sadie and J. Tyrrell. London: Macmillan, 2001
- ▣ **Wörner, Karl Heinz.** *Stockhausen: Life and Work.* Berkeley: University of California Press, 1973